

KOPENHAG YOLUNDA TÜRKİYE NEREDE?

Barış Gençler Baykan* ve Hande Parker**

Yönetici Özeti

7-18 Aralık 2009 tarihlerinde 192 ülkeden 15 bin delege, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMDİÇS) 15. Taraflar Konferansı'nda bir araya geliyor. Danimarka'nın Kopenhag kentinde düzenlenecek zirvede küresel seragazi emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyumda finansal ve teknolojik yardım konularında bağlayıcı bir anlaşmaya varılması için müzakereler yürütülecek. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında kimin hangi sorumlulukları alacağı sorusu tartışmalara damgasını vuracak. Birçok ülke 2020 yılı için seragazi azaltım hedeflerini açıkladı. 1990-2007 yılları arasında seragazi salımları yüzde136'lık artışlık gösteren Türkiye'nin Kopenhag'da salımlarından yüzde11 oranında artıştan azaltım hedefini müzakere edecek. Bu rakam Türkiye ile benzer pozisyonunda olan ülkelerden oldukça düşük. Gerek toplam gerekse kişi başına düşen seragazi emisyonları hızla artan bir ülke olarak Türkiye kendi emisyon salımlarını yüzde 25-30 seviyesinde azaltma hedefini benimsemeli ve uluslararası topluluğun bağlayıcı bir anlaşmaya varması için çaba göstermeli.

İklim rejiminde dönüm noktası:Kopenhag İklim Zirvesi

Uluslararası toplum, iklimin geri dönülemez bir noktaya gelmemesi için seragazi salımlarının azaltılmasında bağlayıcı bir hedef konulması, iklim değişikliğinden etkilenen ülkelerde yaşayanların korunması ve gelişmekte olan ülkelerin değişikliklere uyumu konularını müzakere etmek için 7-18 Aralık 2009 tarihleri arasında Kopenhag'da gerçekleştirilecek Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMDİÇS) 15. Taraflar Konferansı'nda (COP 15) bir araya geliyor. 192 ülkeden 15 bin delegenin katılacağı tarihi zirvede şu konuların müzakere edilmesi bekleniyor: 1) Gelişmiş ülkeler seragazi emisyonlarını ne kadar indirecekler? 2) Çin ve Hindistan gibi başlıca gelişmekte olanlar ülkeler emisyonlarını kısıtlamaya ne kadar gönüllü olacaklar? 3) Gelişmekte olan ülkelerin emisyonlarını azaltmaları ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum için ihtiyaç duydukları yardım nasıl finanse edilecek? 4) Bu finansman nasıl yönetilecek?

İlk iki konu, müzakerelerin hemen öncesinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin açıkladığı karbon azaltım hedefleri ile şekillenmeye ve tartışılmaya başlandı. Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), gelişmiş ülkelerden ve gelişmekte olan ülkelere farklı sorumluluklar almalarını bekliyor. Panel, sıcaklık artışını 2 derecenin altında tutabilmek için küresel karbon emisyonlarının 2050 yılı itibariyle yarıya indirilmesini tavsiye ediyor. Gelişmiş ülkeler için 1990'ı baz yıl olarak 2020 yılı için yüzde 25-40'lık bir azaltımı, gelişmekte olan ülkeler için yüzde 15-30'lık bir azaltımı öngörüyor. Kyoto Protokolü¹ sürecinde liderlik gösteren Avrupa Birliği 1990'ı baz yıl olarak 2020 yılı için yüzde 30'luk bir azaltıma gideceğini açıklayarak diğer gelişmiş ülkelerin de benzer oranlarda azaltıma gitmesinin önünü açma çabasında. Tek taraflı bir anlaşma halinde ise AB, azaltım oranlarını yüzde 20 ile sınırlandıracak. ABD Başkanı Obama, sera gazı emisyonlarının 2020 yılına kadar yüzde 17, 2025 yılına kadar yüzde 30, 2050 yılına kadar ise yüzde 83 oranında azaltılmasını önereceklerini açıkladı.

* Araştırma Görevlisi Barış Gençler Baykan, **betam**, baris.baykan@bahcesehir.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Hande Parker, Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi, hpaker@bahcesehir.edu.tr

¹İklim değişikliğinin önüne geçebilmek amacıyla, BMDİÇS'de kabul edilen ilkelerin, yaptırım içeren uygulamalarla hayata geçirilmesinin ilk somut adımı olan Kyoto Protokolü, BMDİÇS Ek-I Listesi olarak adlandırılan sanayileşmiş ülkeler ve Avrupa Birliği'ni kapsayan 39 taraf ülkenin sera gazı salımlarının, 2008-2012 yılları arasında 1990 yılına göre toplam yüzde 5,2 azaltılmasını öngörüyordu. ABD, Kyoto Protokolü'nü reddetmekten sonra, karbon salımlarını 1990 yılına göre yüzde 20 artırdı. Avrupa Birliği ülkeleri aynı süre içinde salımlarını yüzde 2 düşürdüler.

Kopenhag'daki zirve öncesi, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki görüş ayrılıkları giderilebilmiş değil. Gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmiş ülkelerin, sera gazı salımlarını daha yüksek oranlarda azaltmalarını gerektiğini vurguluyor. Sanayileşmiş ülkeler ise , hızla büyüyen ekonomilerin de seragazi emisyonlarını azaltmalarını talep ediyor. Zirve öncesi son müzakerelerin yapıldığı Barcelona'daki toplantılar, ABD ve diğer zengin ülkeler seragazi emisyonlarını az gelişmiş ülkelerin talepleri doğrultusunda kısıtlamaya yanaşmadıkları için kilitleme noktasına gelmişti.

Tablo 1: Bazı gelişmiş ülkelerin Kopenhag Zirvesi öncesinde açıkladıkları karbon emisyon indirimleri

Ülke	Başlangıç Yılı	Variş Yılı	Seragazi indirim oranı (%)
Japonya	1990	2020	25
Norveç	1990	2020	40
İsviçre	1990	2020	20
İngiltere	1990	2020	34
Avrupa Birliği	1990	2020	30
Rusya	1990	2020	20-25
Yeni Zelanda	1990	2020	10-20
Kanada	2006	2020	20
ABD	2005	2020	17
		2025	30
		2030	42
		2050	83

Çin ve Hindistan, karbon emisyonlarında indirim gitmek yerine karbon yoğunluğu 2020 yılına kadar belirli oranlarda azaltacaklarını açıkladılar. Çin, 2020 yılına kadar gayri safi milli hasılda birim başına düşen karbondioksit salım yoğunluğunu 2005 seviyesine göre yüzde 40-45 oranında azaltacağını ilan etti. Birleşmiş Milletler iklim yetkililerinin resmi olmayan hesaplamalarına göre Çin'in bu önerisi, hiçbir değişiklik yapılmadığı takdirde (Business As Usual) tahmin edilen emisyon seviyesinden yüzde 13 azalmayı getirecek.² Çin'in hemen ardından açıklama yapan Hintli yetkililer de 2020 yılına kadar karbon yoğunluğunu 2005 seviyesine göre yüzde 24 oranında azaltmayı müzakere edeceklerini bildirdiler. Tahminlere göre bu oran, 2030 yılında karbon emisyonlarını 2005 seviyesine göre yüzde 37 azalacağı anlamına geliyor.³ Brezilya 2020 yılına hiçbir değişiklik yapılmadığı takdirde tahmin edilen emisyon seviyesinden yüzde 36, Endonezya da aynı şekilde 2020 için yüzde 26 oranında indirim öngörüyor.

Gelişmekte olan ülkelerin emisyon azaltımlarında ve iklim değişikliğine uyumda ihtiyaç duydukları fon miktarının ne olacağı ve nasıl yönetileceği sorusu müzakerelerin diğer önemli başlıklarından. Çin ve Hindistan gibi ülkeler ile küresel iklim değişikliğinden çok ciddi şekilde etkilenecek olan Afrika Birliği ve Küçük Ada Devletleri İttifakı, gelişmiş ülkelerin GSYH'lerinin yüzde 0,5 ila yüzde1'ini iklim değişikliği ile mücadele ve uyum için geliştirmekte olan ülkelere aktarılmasını savunuyorlar. BM Kalkınma Programı'nın açıklamasına göre fakir ülkelerin iklim değişikliğine uyum gösterebilmeleri için 2020 yılına kadar yıllık 75-100 milyar dolara ihtiyaçları var.

Sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bu çekişme, aslında çok eskiye dayanıyor. Çevre sorunları ve neler yapılabileceği ile ilgili dünya çapında (1972'de) yapılan ilk toplantıdan beri bu çekişme sürüyor çünkü gezegenin kaynaklar ve kirlilik açısından sınırları olduğu gerçeği ve dolayısıyla, sınırsız ekonomik gelişmenin gerçekleşmeyeceğinin fark edilmesi aynı zamana rastlar. İnsan faaliyetinin doğa üzerindeki yıkıcı etkisinden doğan çevre sorunlarının çözümü, kalkınma ve çevre ilişkisinin yeniden düzenlenmesine bağlıdır. 1987'de yayınlanan ve geniş etkiye sahip Brundtland raporu tam da bunu yapar (*Our Common Future*, Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu). Önerilen sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, ilerlemeyi bir kaç yıl boyunca birkaç yerde sağlamayı değil, uzun bir süre için bütün dünyada gerçekleştirmeyi hedefler. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik gelişme ve çevre korumayı aynı anda mümkün kılar. Ancak, sürdürülebilir kalkınma kavramı bir takım seçimler

²U.S., China list emission targets www.northjersey.com/news/international/asia/76920122.html 28/11/2009

³ India's provisional CO2 cut target at 24 pct by 2020 www.alertnet.org/thenews/newsdesk/SP402484.htm

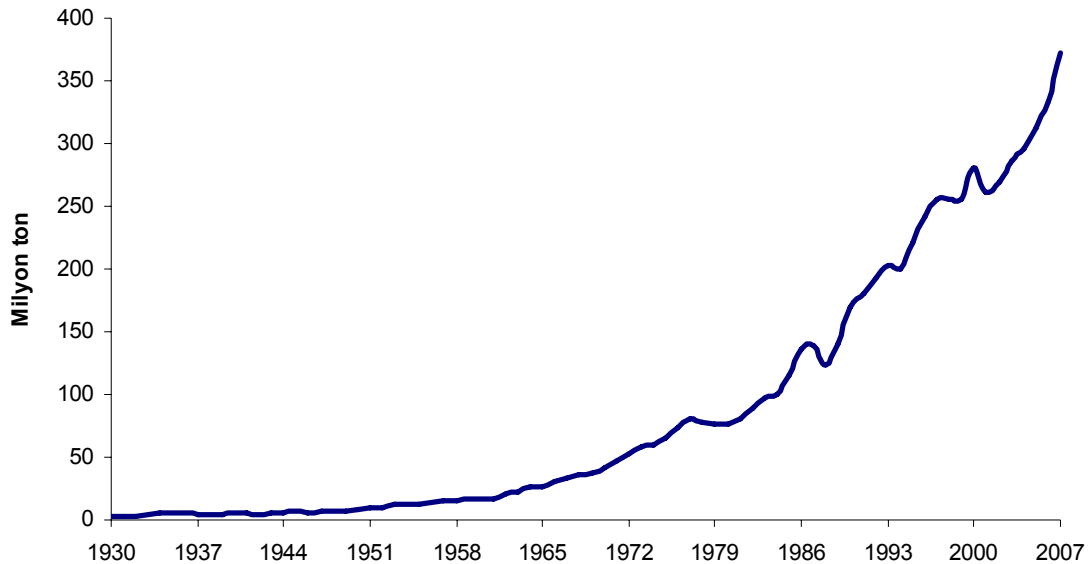
yapmayı gerektirir ve son kertede bu, kimin ne kadar büyüyeceği ve ne kadar kirleteceği meselesidir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ilk haliyle sınırların varlığını ve sınırsız büyümenin güçlüğüne teslim ederken, 1992 BM Çevre ve Kalkınma Rio konferansıyla başlayarak (Dünya Zirvesi) ekonomik liberalizmin kılıfına uydurulmuş ve sınırlara vurgusunu kaybetmiştir (Carruthers 2005). Tam tersine, sınırsız ekonomik büyümenin çevre sorunlarını çözeceği öngörülmüştür. Sürdürülebilir Kalkınma, bu 'sulandırılmış' haliyle çevre sorunlarını çözmediği gibi, sanayileşmiş ülkeler ve kalkınmakta olan ülkeler arasındaki görüş farklılıklarını da gidermemiştir. 7 Aralık'ta başlayacak BM İklim Konferansı'nda da asıl çatışma, aslında ekonomik kalkınma ve çevre koruma arasındaki dengenin nasıl kurulacağına ilişkindir. Bu dengenin Türkiye'de nasıl kurulacağı sorusu ise iklim müzakereleri çerçevesinde tekrar tartışılmaya başlandı.

Kopenhag yolunda Türkiye

Türkiye, 1997 yılında BMİDÇS (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) kapsamında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'ne 2009 yılı Şubat ayında 185. ülke olarak taraf oldu. 2008 yılının ortasında Kyoto Protokolü'ne katılımın uygun bulunduğu yasa tasarısı TBMM'ye sunulduğunda, Protokolün imzalanması devletin kurumları arasında bir ayrışmaya neden olmuştu. Dışişleri, Çevre ve Orman, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlıkları ve AB Genel Sekreterliği imzadan yanayken, olası yüksek maliyetleri ve kalkınmayı engelleyebileceği endişesiyle DPT, Ulaştırma Bakanlığı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlıkları karşı çıkıyordu.⁴ Protokolün imzalanmasında TBMM Çevre Komisyonu Başkanı Haluk Özdalga'nın, taraf olmanın gerekliliği konusunda bürokrasiyi ikna etme çabaları sonuç verdi. İş dünyasında ise TOBB, sanayinin büyümesini durduracağı; TİSK de ülkenin kalkınmışlık düzeyine ve büyüme ihtiyacına uygun olmadığı için Kyoto Protokolü'nün imzasına karşı çıkmıştı. Diğer yandan TÜSİAD, AB üyelik çerçevesinde ve 2012 sonrası müzakere sürecinde Türkiye'nin etkin olabilmesi için imzadan yana bir tutum almıştı.

Kopenhag müzakereleri yaklaşırken Eylül 2009'da yayınlanan "Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi"nde Türkiye'nin iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik küresel çabalara kendi özel koşulları ve imkânları çerçevesinde katkıda bulunacağı" vurgulanmıştı. Özel koşullar arasında "Türkiye'nin kişi başı GSYİH bazında, Kyoto Protokolü kapsamında sayısal sera gazı azaltım hedefleri bulunan Ek-1 Ülkelerinin tamamı, ekonomileri hızla gelişmekte olan Ek-1 Dışı Ülkelerin birçoğu ile mukayese edildiğinde, görece olarak daha düşük bir refah düzeyine sahip olması ve sanayileşme seviyesi olarak henüz diğer OECD ve BMİDÇS EK-I ülkeleri ile karşılaştırılabilir seviyede olmaması" gösteriliyordu.

Şekil 1: Türkiye'nin 1930-2007 yılları arası seragazı emisyonları

Kaynak: UNFCCC⁵; CIADC, populstat, ONU, AFP⁶

⁴ Kyoto, devleti böldü.

www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=guncel&ArticleID=877306&Date=17.06.2008, 17/06/2008.

⁵ Global Map Annex 1, <http://maps.unfccc.int/di/map/>

Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu, Türkiye'nin 2012 sonrası alacağı yükümlülük üzerine "2020 yılı sera gazı emisyon miktarından yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, nükleer santrallerin kurulması ve demiryolu taşımacılığına geçilmesi gibi sebeplerle yüzde 11 oranında artıştan azaltım yapılabileceğini ifade etti" açıklamasını yaptı.⁷

İklim Değişikliği Sekreteryası'nın yayınladığı, Ek 1 ülkelerinin⁸ Emisyon Envanterleri Sentez Raporu'na göre Türkiye'nin 2006 yılında yaklaşık 332 milyon ton olan seragazı emisyonları, 2007 yılında 372 milyona ulaşmış durumda. 1990-2007 yılları arası gerçekleşen yüzde 136'lık artış, Türkiye'yi Ek 1 ülkelerinin içinde emisyonlarını en çok arttıran ülke haline getiriyor. Türkiye'yi yüzde 82 ile İspanya ve yüzde 55 ile Avusturya izliyor. Şekil 1'de görüleceği üzere Türkiye'nin seragazı emisyonları 80'li yıllardan itibaren hızla atmaya başlamış ve ekonomik krizlerin hissedildiği 1988, 1994, 1999 ve 2001 yılları dışında devamlı artmış. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın modelleme çalışmaları neticelerine göre 2020 yılı sera gazı emisyonlarını 682,7 milyon ton olarak hesaplanıyor. İklim müzakerelerinde bugüne kadar Türkiye'nin temel dayanağı, Türkiye'nin iklim değişikliğine katkısının gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok az olduğu, kişi başına düşen CO2 emisyonlarında Türkiye'nin Dünya, OECD ve AB kişi başı ortalamalarının altında olduğu görüşüydü. 1990 yılında kişi başı 3 ton olan emisyonlar ise 2007 yılında 5.3 ton değerine ulaştı. Dünya ortalaması yaklaşık 4 ton iken AB'de 10,5 ton seviyelerinde. Seragazı artış oranları bu hızda devam ederse 2012 yılında 6 tona, 2020 yılında ise 9,5 tona ulaşacak.⁹

Tüm bu verilerin ışığında Türkiye, Kopenhag İklim Zirvesi'nde nasıl bir tutum alacak? Bunun yanıtı uluslararası politikada Türkiye'nin kendisini konumlandığı yer ile yakından ilgili. Marmara Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Semra Cerit Mazlum'a göre Türkiye, "dünyanın gelişmiş ekonomileri içinde yer bulma iddiasında ve Batı bloğuna dahil olarak uluslararası genel bir politika pozisyonu belirliyor ama çevre konusundaki işbirliğine gelince kendini Batı'dan gelişmiş ülkelere ayırıp az gelişmiş ülkelerin yanına koymaya çalışıyor".¹⁰

Sürdürülebilir Kentler Birliği (ICLEI) İklim Merkezi Yöneticisi Yunus Arıkan'a göre, Türkiye'nin kendisi gibi OECD üyesi olan ancak Kyoto Protokolü Ek-B'de yer almayan G.Kore, Meksika, Şili, İsrail gibi ülkelerle bir yükümlülük grubu kurabilir.¹¹ Bu ülkelerin Kopenhag Zirvesi öncesi yaptığı açıklamalara baktığımızda, Türkiye ile benzer pozisyonda olmalarına rağmen öngördükleri indirim oranlarının Türkiye önerdiği yüzde 11'lik orandan çok yukarıda olduğunu görüyoruz. Latin Amerika'nın Brezilya'dan sonra gelen ikinci büyük ekonomisi Meksika, Kopenhag Zirvesi'nde uluslararası yardım alması koşuluyla 2050 yılı itibarıyla seragazı emisyonlarını yüzde 50 azaltmayı öngerecek.¹² Güney Kore, bugünkü politikalarda hiçbir değişiklik yapılmadığı takdirde tahmin edilen emisyon seviyesinden 2020 itibarıyla yüzde 30 oranında azaltım yapmayı öngörüyor.¹³ İsrail Çevre Bakanlığı da yaptığı açıklamada 2030 yılı itibarıyla toplam seragazı emisyonlarını yüzde 37 oranında azaltacaklarını belirtti.¹⁴

Hükümet dışı aktörlerin emisyon azaltım talepleri

Kyoto Protokolü'nün imzalanmasından sonra çevre sivil toplum kuruluşları çalışmalarını, 2012 sonrasında Kyoto'nun yerini alacak anlaşmada Türkiye'nin alacağı sorumluluklar ve müzakerelerdeki pozisyonu üzerine yoğunlaştırdılar. Greenpeace ve Avrupa Yenilenebilir Enerji Birliği'nin (EREC) hazırladıkları Enerji (D)evrimi raporunda karşılaştırılan iki senaryonun ilkinde, mevcut eğilim ve politikalar devam ederse 2005-2050 yılları arasında Türkiye'de enerji sektöründen kaynaklanan kişi

⁶ Climat : les émissions de carbone des pays du G20, http://www.lemonde.fr/le-rechauffement-climatique/infographie/2009/11/30/climat-les-emissions-de-carbone-des-pays-du-g20_1272402_1270066.html

⁷ www.ih.com.tr/haber/detay.aspx?nid=82430&cid=758

⁸ 1992'de OECD üyesi olan gelişmiş ülkelerin yanı sıra geçiş ekonomisine sahip (EIT) Rusya Federasyon, Baltık Devletleri ve bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsıyor.

⁹ İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu Toplantısı Gerçekleştirildi. www.cevreorman.gov.tr/Haber.asp?hID=2060 28/07/2009

¹⁰ Kyoto Protokolü ve Türkiye, http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=22735 23/06/2008

¹¹ Türkiye Kopenhag'da masaya doğru argümanlarla oturmalı

www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=133114&KTG_KOD=4 , 23/11/2009

¹² <http://www.news.com.au/perthnow/story/0,21598,26430305-5005361,00.html>

¹³ South Korea pledges 30 percent emissions cut by 2020 <http://en.cop15.dk/news/view+news?newsid=2617>

¹⁴ Israel: Preparing for Copenhagen

www.sviva.gov.il/Enviroment/bin/en.jsp?enPage=e_BlankPage&enDisplay=view&enDispWhat=Object&enDispWho=News^14902&enZone=e_news 26/11/2009

başına salım miktarı ikiye katlanacak. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği politikalarının ön planda olduğu Enerji [D]evrimi senaryosuna göre ise, kişi başına salımlar 1,1 tona düşürülüyor.¹⁵ Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu'nun Türkiye'nin Kopenhag'da müzakere edeceği emisyon salım azaltımının artıştan yüzde 11'lik bir oran olarak vermesine karşın Greenpeace, Türkiye'nin, 2020 yılına kadar sadece enerji sektöründe bile beklenen artışı yüzde 25 oranında azaltabileceğini öngörüyor. WWF Türkiye, "İklim Çözümleri: 2050 Türkiye Vizyonu" adlı raporunda Türkiye'nin hiçbir değişiklik yapılmadığı takdirde tahmin edilen emisyon seviyesini yüzde 30 düşürmeyi taahhüt etmesini ve aynı zamanda küresel iklim değişikliğiyle mücadelenin anahtarı olan yeşil ekonomiye geçiş için gelişmekte olan ülkelere sağlanacak fon ve teknoloji transferinden Türkiye'nin yararlanması gerektiğini vurguluyor. Küresel Eylem Grubu ise Türkiye'nin 2020'ye kadar kişi başı emisyon seviyesini en fazla 6,5 tonda sabit tutma hedefini benimsemesini öneriyor. Yeşiller Partisi, Türkiye'nin baz yıl olarak Kopenhag Protokolü'nün de başlangıç yılı olan 2012'yi almasını ve salımlarını 2020'ye kadar 2012 seviyesinde sabit tutma hedefi almasını önerisini getiriyor. Söz konusu çevreler sanayileşmiş ülkelerin 2020'de toplam emisyonlarını 1990 seviyelerinin en az yüzde 40 altına düşürme hedefini benimsemesi konusunda ortaklaşıyorlar. 2050 yılı içinse yüzde 80 ila yüzde 100 salım azaltım hedeflerini öne çıkartıyorlar.

Türkiye seragazi emisyonlarını yüzde 25-30 azalatabilir

Uluslararası topluluk, Kopenhag İklim Zirvesi'nde iklim değişikliği ile mücadele ve uyum konusunda müzakerelerde bulunacaklar. Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında sorumluluk paylaşımında çıkan sorunlar, bağlayıcı kararlar alınmasını engelleyip müzakerelerin 2010 yılında da devam etmesine yol açabilir. Küresel iklim değişikliğinden olumsuz etkilenecek, gerek toplam gerekse kişi başına düşen karbon emisyonları hızla artan bir ülke olarak Türkiye kendi emisyon salımlarını yüzde 25-30 seviyesinde azaltma hedefi ile Kopenhag'a gitmeli ve uluslararası topluluğun bağlayıcı bir anlaşmaya varması için çaba göstermeli. İklim Zirvesi'nden çıkacak bağlayıcı kararlar Türkiye'nin karbonsuz ekonomiye geçişinin başlangıcı olabilir. Bunun yanısıra ileri gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yapacağı yardımlardan, düzenlenecek esneklik mekanizmalarından, temiz kalkınma düzeneklerinden, teknoloji transferinden Türkiye'nin nasıl yararlanabileceği de masaya yatırılmalı. AB'ye aday bir ülke olarak Birliğin 2020 yılına kadar karbon salımlarının 20 oranında azaltılması ve birlik ülkeleri genelinde tüketilen enerjinin yüzde 20'sinin yenilenebilir kaynaklardan elde edilmesine yönelik planına Türkiye'nin katılması iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım olacaktır.

Kaynakça:

Carruthers, D. 2005 (2000). 'From Opposition to Orthodoxy': the Remaking of Sustainable Development' *Debating the Earth, Environmental Politics Reader* içinde, J. Dryzec and D. Schlosberg (der.), Oxford University Press: p. 285-300.

¹⁵ <http://www.greenpeace.org/turkey/press/reports/enerji-d-evrimi>